

1994-cu ildə Heydər Əliyevin yanında fragment olaraq mənim barəmdə səhəbat gedərkən onun hansı mövqeni tutduğunu çox-çox sonralar eşidəndə hələ şəxsən tanımadığım bu insan haqqında ağlımdan keçən ilk fikir belə oldu: "KİŞİ ADAM"! Sonra Heydər Əliyevin də həmin məsələ barədə pozitiv fikirdə olması məni başqa bir qənaətə də gətirdi: "Bu insanın həqiqətən KİŞİ ADAM olduğunu Heydər Əliyev daha önce görmüşdü..."

İllər, dövrlər, ədəbi mühitlər, siyasi, iqtisadi vəziyyətlər bir-birini əvəz etdiyə onun bərəsində məlumat və təsəvvürlərim bir qədər də zənginləşdi. Jurnalist, şair-dramaturq, romançı, dönməz vətənpərvər, maraqlı insan, həqiqi ziyanlı, dövlətinə bağlı diplomat və bütün bunların timsalında çoxlarının qibət etdiyi "KİŞİ ADAM" imicinə mübahisəsiz yeni elementlər getirmiş insanı - ədəbi-publisist sima olan Hidayəti, ictimai və dövlət xadimi kimi Hidayət Orucovu beləcə yaxşı tanıdim...

Şəxsiyyət olmaq üçün "ünvan" kateqoriyasının vacibliyini söyləmek mənim ixtiram deyil. Ancaq şəxsiyyətin ünvanlarının sayca çoxluğunu daha üstün göstərici saymaq kiçik bir ixtira kimi qəbul edile bilər. Həm də burada səhəbat hər bir insanın səhər-axşam çıxıb-qayıtdığı coğrafi məkan mənasında yaşayış ünvanından yox, yaşılmış ömrün mərhələ və keçidlərini, məntiqini və dolu məzmununu, təkarsızlığını, nümunəviliyini, cəsurluğunu və prinsipiallığını əks etdirən felsefi-praktik mənada "yaradıcı fealiyyət ünvanı"ndan gedir. Ünvanların çoxluğunun şəxsiyyətin çəkisiñə, sanbalına, dünya-görüşünün polifonikiyinə, bılıklarının qloballığı, ictimai-məhsuldar yükünün ağırlığına birbaşa dəxli var. Yalnız özü və ailesini, bəzən heç onu da düşünməyən kəslər üçün çox gurultulu və cazibədar "ünvanı vətəndir" epitetini nece işlətmək olar?! Ünvanı vətən, yükü ictimai, təfəkkürü dövlətçi olmaq məhz böyük şəxsiyyətlərə xasdır - Azərbaycanın Qırğızistandakı səfəri Hidayət Orucov kimi...

Hidayət həyatı, yaradıcılığı və karyerasında çox "ünvanlar" yarada bilmış şəxsiyyətlərdən. Soyuna sədaqət, milli düşüncəye bağılılıq, vətənpərvərlik və Vətən üçün çiyninə yüksək Hidayət müəllimin sayız ünvanlarının yalnız bir qismidi. Poeziyada, nəsrde, romanlıqla, ümumən yaradıcılıqla, dövlət işində, diplomatiyada və sair sferalardakı "ünvanlarını" da əlavə etsək, Hidayəti "ünvanlar şəxsiyyəti" də adlandırmış ola-

Ermənilər bilsəydi ki, sonradan bir qəzet müxbirini...

75 yaşlı "ünvanlar şəxsiyyəti"nin hələ 24 yaşında olarkən milli mentalimizə nəinki yad, hətta qanlı düşmən olan əks-millî mühitdəki fealiyyəti, hər cür basıqlar və düşmən niyyətli planların içində işləməsi, yixilmaması, ayaqda qala bilməsi, üstəlik öz milli-mənəvi simasını qoruyub saxlaya bilməsi, hətta

na, hətta sovet Azerbaycanın yaradıcılıq və ədəbi mühiti, teatr ictimaiyyəti ilə güclü əlaqələr yaratmasına imkan verən motiv də bu idi. Nə qədər ağır və yad milli basqlar altında işləməsinə baxmayaraq, Hidayət Orucovun o illərdə Ermənisi-

ası dramaturgiyası qədər, dramaturgiyası publisistikası qədər, publisistliyi tərcüməcliyi qədər maraqlı, məzmunlu və nəticəlidir. Özü üçün yox, milyonlar üçün yazdığını heç vaxt unutmadığını hər şeirində görmək mümkündür. "Şeirin hər

lərində Ermənistən Yazıçılar Birliyinin nəzdində Azərbaycan Ədəbiyyat Şurasına rəhbərlik etmək o dövr üçün axına qarşı getmək, kütłəyə əks mövqə tutmaq kimi cəsarət nümayişləri idi. Həm də bu nümayişlər milli ədəbi koloritlərdən uzaq düşmə-

lərdir ki, buna qədər belə Komitə yox idi. Ancaq hər kəs razılaşar ki, Hidayət müəllim dövlətçilik prinsiplərinin üstünlüyü şəraitində dini sferanın kamil idarəcilik mexanizminin əsaslarını pəşkar səviyyədə yarada bildi.

"Unvanlar şəxsiyyəti - Hidayət" - 75...

nailiyyətlər qazanması, razılaşaq ki, hər şəxsiyyətə qismət olan tale yolu deyil. Ermənilər bilsəydi ki, 1960-ci illərdə sıradan bir qəzet müxbiri olan jurnalisti "ölüm yatağında çarpışan" bir teatra göndərməkle hansı karyeranın başlanğıcını qoyular, yəqin ki, Hidayət müəllimi nə "Sovet Ermənistəni" qəzətində müxbirlidən İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrına direktor göndərədilər, nə də onu ləkələmədən sağ-salamat buraxardılar. Gənc, təcrübəsiz, lakin istedadlı bir publisisti əslində tanış olmayan sahəyə göndərməyin arxasında, təbii ki, çirkin, murdar, düşmən niyyətlər dayanırdı. Ancaq Hidayət müəllimlə bağlı planlar cızan ermənilərin görə bilmədikləri başqa güclü faktorlar da var idi - gənc olsa da, Hidayət müəlliminin əsaslı idarəciliq qabiliyyətləri, yaradıcılıq gücü, özüne inamlı, prinsipiallığı, milli köklərə söykənməsi... Bir şeirində "Bilirsiniz mən kiməm" deyə sual edən şairin cavabı onun dərin potetik-felsefi düşüncəsində potensialını tam açmaqla yanaşı, kökə bağılılığının milli qürur mənbəyinə əvərildiyini de parlaq şəkildə nümayiş etdirir:

"Bilirsiniz mən kiməm?
Babamın atamdan sonrakı
yaşı,
Çıçaklı, müşəli, qayalı Zəng-
əzur torpağı,
Bir aran çüsməsinin su daşı.
...Qədimdən qədiməm,
Uludan uluyam,
Bir ovuc,
Bir içim xan Araz suyuym!"

Məhz bunlar iddi Hidayət müəllimi ermənilərin "gedib məhv olacaq", bir tür ziyanlısına da "şiv ikən beləcə məhv edəcəyik" kimi proqnozla qəzet müxbirliyindən teatra atıldıqları halda, onu uğurdan-ugura, şöhrətdən-şöhrətə aparan böyük yoluñ əsas təkanverici qüvvəsi...

İrəvan Teatrını ağır bir miras kimi qəbul edən Hidayət müəllimin qısa müddətə teatrı çox po-pulyar səviyyəyə çatdırmas-

tandaki Azərbaycan ədəbi proseslərinə də yol açması, ədəbi mühitin sağlamlığını və milliliyini müdafiə edə biləməsi onun həqiqətən istedadlarının tükənməzliyindən xəber verməkə yanaşı, həm də tesdiqləyirdi ki, Hidayətin milli köklərə bağlılığı dərin və qırılmazdır. Düşmən mühitdə İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrını dircəltmək və görünməmiş inkişaf zirvesinə yetişdirmək Hidayət Orucovun böyük "əsərlərindən", əslində onun adına əbədiyyət gətirən "ünvanlardan" biridir.

Özü üçün yox, milyonlar üçün yazdığını...

Hidayətin publisistikasını, tərcüməciliyini, poeziyayı və romanlılığını, dramaturgiyasını bu gün təhlil və ədəbi təqnid süzgəcindən keçirmək fikrim yoxdur. Hətta bu yönədə ciddi və yeni nəsnelər demək imkənə malik olsam da, Hidayətin ədəbi portretini yaratmağı peşəkarların öhdəsinə buraxmaq daha məsləhətlidir. Mən isə bu kontekstdə onu demək kifayətlenirəm ki, Hidayət müəllimin dövlət məmər, diplomat - harda olmasından asılı olmayıaraq, həmişə köksündə səmimi, nüfuzedicidir. "Hələ "ünvanların" və jestlərin çoxluğu və vəhdəti şəxsiyyətlərin arasından azaz hallarda "əfsanəvi şəxsiyyətlər" təbəqəsini ayırmaga imkan verir. Hələ ötən

yükünü daşıyıram" ifadəsi kifayət edir ki, Hidayətin hər şeir misası, hər qafiya, hər şeir süjeti üzərində hansı mənun iyi yətli də düsündürünə emin olasan. Ailəsi, övladları qədər milyonlar qarşısında hər bir yazı-pozu üçün cavabdehlik hissini bir an belə unutmaq ona həqiqətən yaraşır. Sadəlik, hədsiz təvəzükər davranış, məntiqlilik, etdikləri öymək üçün yox, təlim-tərbiye nümunəsi kimi yenidən yaratmaq qıyməti xüsusiyətlərdən, onu tənqid, qibət döğuran "ünvanlarından" biridir. Düşdürüyü şəraitdən, qarşısındakının hansı səviyyənin adamı olmasından, söylediklərinin insanlarda hansı emosiyaları doğurmasından asılı olmayıaraq səsini tonunu bir qayda olaraq dəyişməz, sakit, aramı və amiranə danışq tərzi onu "Hidayət" edən çoxlu "ünvanlardan" biri sayılabilir.

Şəxsiyyəti fərdlərdən ayıran keyfiyyətlər sırasında "ünvanlarla" yanaşı cəsarət, müdriklik, uzaqgörənlilik jestlərini mütləq qeyd etmək lazımdır. Məhz "ünvanların" və jestlərin çoxluğu və vəhdəti şəxsiyyətlərin arasından azaz hallarda "əfsanəvi şəxsiyyətlər" təbəqəsini ayırmaga imkan verir. Hələ ötən

məhərətə uzlaşdırıldı.

"Его молчание

тоже опасно..."

Hidayət Orucovun milli ədəbi yaradıcılıq və siyasi hərəkat müstəvisində cəsarət nümayişləri Ermənistandan Bakıya köçdüyü 1984-cü ildən sonra da davam etdirildi. Həm də Azərbaycanın o zamanki ictimai-siyasi mühiti belə jest nümayişləri üçün heç də Ermənistanda kənd az cəsarət tələb etmirdi. Əbdürəhman Vəzirovun əslində "dövlət xaosu" kimi xarakterizə olunan idarəciliyində Moskvadab və İrəvandən uzanan gizli erməni əllerinin feal iştirakı real fakt idi. Məhz belə bir şəraitdə Respublikanın siyasi hakimiyyəti ilə açıq əks mövqelərdə olmaq, onu tənqid etmək, hətta tənqidləri Vəzirovun şəxsən üzünə demək hər kişinin və hər ziyanının göstərə biləcəyi jestlər deyildi. Ermənistandan qovulan qacqınlarımın ilk dəlgəsini məhz Dağlıq Qarabağda yerləşdirilməsinin qarşısını düşməncəsinə almaqla vəziyyətimizi daha da ağırlaşdırırdı. Vəzirov hakimiyyət(sizliyinə) qarşı onun cəsarətli mövqə nümayişləri heç vaxt unudulmaz. Yazılırı və çıxışları Vəzirov klanını o qədər qorxutmuşdu ki, Vəzirov "eqo molçanije toje opasno" kimi etirafda bulunmağa məcbur olmuşdu.

Hidayət müəllimin adı müstəqil Azərbaycanın dövlət strukturları sisteminin qu-ruculuq tarixində hem də heç bir ənənəsi, xəlefli olmayan yeni təşkilat "sifirdan" başlayaraq qura bilən istedadlı "idareçi məmər" kimi qalacaq.

O da ola, Dini İşlər üzrə Dövlət Komitəsi kimi spesifik, ən müxtəlif etiqad və etnik şüur elementlərinin təsirli rol oynadığı mürekkeb sferanı ehətə edən qurum... Dini İşlər üzrə Dövlət Komitesinin ilk qu-rucusu olmaq da Hidayət müəllimin şəriksiz "ünvan"larından biridir. Mə-

Öz tarixini ümumi
siyasi tarixin içinde
yaza bilən adam...

Hidayət müəllimi ucalan, böyüdən daha bir məqam var. O, içinde yaşadığı ümumi siyasi tarixin axarına düşüb kor-koranə getməyən, lazımlı gələndə onun gedışatına imkanı daxilində təsisi göstəren, bu tarixin içinde həm də öz tarixini yaranan şəxsiyyətlərdəndir. Ermənistən mühiti, sonra Azərbaycan məhiti, Qarabağ və müstəqillik uğrunda xalq hərəkatı, müstəqil Azərbaycanın idarəciliyində ilk iştirakçılıq, mürekkeb proseslər şəraitində müstəqil dövlətçilik üçün ən rasional siyasi kursu tutaraq Heydər Əliyevin təcrübəli silahdaşlarından birine çevriləmək - bunlar ötən əsrin 60-ci illərindən başlayaraq iddiyə qədər davam edən siyasi tarix prosesinin sadə çərçivesidir. Hidayət Orucov zaman və məzmunca kiçik olmayan bu intervalda özünü itirmədi, istedadlı publisist, şair, dramaturq, siyasişmiş feal vətəndaş kimi məhsuldar və səmərəli fealiyyətlərini davam etdirdi, ümumi siyasi tarixin içinde o tarixi əslində tamamlayan özünün yaradıcılıq tarixini, dövlət quruluğunda iştirakçılıq və siyasi idarəcilik tarixini, beynəlxalq münasibətlər sisteminde dövlətin təmsilçilik tarixini də yazdı. Tək bunlar kifayət edəcək ki, Hidayət müəllim bellə siyasi tarix prosesləri çərçivəsində heç vaxt unudulmasın və adı əbədi yaşasın.

Hidayət Orucov yaradıcı şəxslən dövlət memurluğuna və dövlətin təmsilçiliyinə qədər maraqlı həyat yolu keçməkdədir. Bu yolda onu dəyişmədən müşayiət edənlər isə davamlı yaradıcılığı, ailəsidir, pərəstişkarları ve dostlardır...

"Dövrü seçmirlər, orada yaşayıb yaradırlar" kimi müdrik kələmin sübutu olan 75-in mübarek, əziz dostum!"

Aydın QULİYEV